

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre l'obra de teatre *Misterio de Quanaxhuata* de Josep Carner a Lletra, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <https://lletra.uoc.edu/ca/obra/misterio-de-quanaxhuata-1943> >

 Misterio de Quanaxhuata (1943)
Jaume Subirana

El 24 d'abril de 1947, Armand Obiols escriu a [Josep Carner](#): "Ahir vaig llegir el vostre *Misterio de Quanaxhuata* que, per una d'aquelles falles de l'instint lamentablement inexplicables i, potser, inexpiables, feia qui-sap-lo-temps que tenia, intoccat, sobre la taula mentre recorria els llibres més indigeribles del món. És un pur miracle de cap a cap, una de les coses més rodones, radiants i plenes que heu escrit. Heu fet a Mèxic un present reial. Però mereixereu ésser lapidat si no ens doneu de seguida la versió catalana. El vostre Jonàs té raó quan diu que: 'és fent presents com Déu augmenta sa riquesa' però, fent presents als homes, Déu despulla una mica els seus àngels. I, en aquest cas, `ai las` els àngels som nosaltres."

L'any 1943 Josep Carner, exiliat a Mèxic, hi havia publicat sota el segell d'Ediciones Fronda el *Misterio de Quanaxhuata* ("unas a modo de escenas, evocadas por una especie de sortilegio suyo"), text escrit en castellà i concebut com a homenatge al país i a la cultura que li donaren acolliment en temps difícils. El gest, però, no fou entès per tothom: al número 1 dels *Quaderns de l'exili* (setembre 1943) [Lluís Ferran de Pol](#) signà un duríssim atac ("Contra l'obra d'en Josep Carner el *Misterio de Quanaxhuata*") retraient l'ús del castellà vist no com a llengua del país d'acollida sinó dels vencedors de la guerra civil, i argumentant que: "A qui em digui que l'obra `a part d'aquestes consideracions`, és bona, li contestaré que, com més magistral sigui la seva aparença, més greu és el manament, perquè priva la Pàtria d'una obra necessària en aquests moments. I tal actitud és més de plànyer en un príncep que no en un menestral de les lletres perquè quan els més alts donen fum en comptes de donar llum és quan apareixen les decadències que ja, per a vergonya nostra, hem hagut d'escriure una vegada amb majúscula i com a significativa de tota una època de la nostra història literària."

Ja retornat [Carner](#) a Europa i instal·lat a Brussel·les, sabem per una nota manuscrita de l'editor [Josep M. Cruzet](#) que a finals de 1949 l'escriptor li oferí a través de [Marià Manent](#) una "traducció mejicana" (se suposa que vessada al català) que havia de ser la del *Misterio...*, i per una carta de Carner a Manent de 8-XI-1949 ("Per cominciare, darei due volumi nuovi. Il primo, *Il Mistero*, ma che ormai non è piú quello che voi leggesti. È piú conciso, piú avvicinato alla tecnica teatrale; certi dialoghi sono stati sopresi, ci sono parecchie novità, e, alla fine, l'azione si snoda in tutt'altro modo. Il secondo volume sarebbe [dicendolo in italiano] *Alcuni Alberi*") ens assabentem que Carner volia començar la represa editorial de les seves obres precisament amb aquesta versió. L'original, però, no interessà a l'[Editorial Selecta](#). I aquí entra en escena Armand Obiols, interlocutor epistolar de confiança en aquests anys. Només uns mesos després, en una carta de 26-I-1950, Obiols conta a Carner que hi ha en marxa la represa `des de Perpinyà` d'Edicions Proa: "No crec que Queralt aconseguixi de fer res. Vaig veure Puig i Ferrater la setmana passada. En el fons només el preocupa una cosa: trobar unes quantes persones presentables que li flanquegin la "rentrée". En principi, volia començar la col·lecció amb el primer volum de la seva novel·la. Però Guansé li ha escrit dient-li que seria de doldre que la reaparició de Proa només servís per a publicar els seus llibres amb una llista de col·laboradors a la coberta a tall d'aval. P. i F. em va deixar llegir la carta i em va dir que, ben mirat, potser seria millor començar amb un llibre vostre. Un dia d'aquests us deurà escriure i us demanarà una versió catalana del *Misterio*. Com a conseller literari sembla que tenen ullat Ramon Xuriguera. No és mala idea. Jo li vaig parlar vagament de l'Unidentat." La comunicació mencionada es degué produir, i a finals d'any, en una altra carta de 13-XII-1950, Obiols escriu a Carner que ja ha rebut el text i l'ha passat a Puig i Ferrater, que aquest li ha lliurat 10.000 francs per a l'autor i li ha sol·licitat un pròleg "per tal de donar més gruix material al llibre i explicar com hi havíeu anat a parar"

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre l'obra de teatre *Misterio de Quanaxhuata* de Josep Carner a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <https://lletra.uoc.edu/ca/obra/misterio-de-quanaxhuata-1943> >

i que "Marion ja fa temps que té el text francès d'*El Ben Cofat...*". Sembla, doncs, que tant quan Carner proposà inicialment l'obra a [Josep M. Cruzet](#) com quan Armand Obiols li feu de mitjancer amb Puig i Ferreter la versió catalana no estava del tot acabada, i cal subratllar el paper destacat d'Obiols en l'aparició final del text.

El Ben Cofat i l'Altre. Llegendes en cinc actes, precedida d'un pròleg (Perpinyà: Proa, 1951) inaugurarà amb el número 93 la nova època dels llibres de color taronja de la Biblioteca 'A tot vent' (Sèrie catalana) des de Perpinyà, amb Joan Puig i Ferreter com a director literari. Així, curiosament, una obra de teatre inaugura la represa d'una de les més importants col·leccions de narrativa del panorama editorial català. Ho justificaven el nom de l'autor i probablement, com apunta [Albert Manent](#), la manca d'originals a l'abast en aquell moment. El volum s'obre amb una "Nota de l'editor" que explica: "Excepcionalment publiquem a la Biblioteca 'A tot vent' un llibre que no és una novel·la. A l'hora en què les Edicions Proa tornen a reviure, ens ha semblat que la millor manera de restar fidels al seu propòsit d'honorar i difondre el nostre verb escrit, era incorporant-hi una obra inèdita del príncep dels nostres poetes, de l'escriptor a qui més glòria deu la nostra llengua literària després del redreçament efectuat per [Verdaguer](#). D'altra banda, *El Ben Cofat i l'Altre* és, tant pel seu contingut com per la seva forma, el llibre de [Josep Carner](#) que més s'adiu al caràcter de la Biblioteca 'A tot vent'. Estem segurs que el lector sabrà trobar-hi `com nosaltres` la continuïtat d'una alta expressió que va acomplint-se, com un miracle de la fe, per damunt de les adversitats".

L'obra, situada al Mèxic precolombí i basada en una llegenda local, gira al voltant d'un triangle format pel Ben Cofat (personatge que ha difós el culte a una granota pètria que hi ha dalt d'un cim i que gràcies a això ha assolit el reconeixement i la categoria divina), l'Escabellat (vell amic seu que reapareix a la selva "gairebé nu i sense cap arma", que vol exercir les funcions de Déu i que conta al Ben Cofat que ell és el veritable creador del culte) i la Sense Nom (que ajudarà l'Escabellat a escapolar-se del sacrifici a què l'aboca el Ben Cofat). Josep Carner insisteix diverses vegades en el fet que cal concebre *El Ben Cofat i l'Altre* com un llibre nou, en la línia del que en aquell moment està començant a fer amb la seva obra poètica: "El que he donat a Proa, no és pas tant una traducció del *Misterio* com una utilització parcial del vell text, en forma més tallada, més viva (em penso), amb moltes supressions i pas mal d'elements nous. M'he tractat, em sembla, amb una perfecta desimboltura" (carta de 11-XII-1951). A més dels retocs, Carner afegí a l'obra en català `en substitució del "Prólogo por un ahuehuete" de la primera versió` un brevíssim "Pròleg" i sobretot una molt interessant "Escena única" proemial a manera de diàleg entre l'Autor (Carner) i un Amic (potser també ell mateix) que el visita i a qui l'Autor conta el seu projecte literari. En paraules de Josep Ferrater Mora, *El Ben Cofat i l'Altre* "és, com tota gran obra d'art, un món que es basta a si mateix", una peça en què riquesa poètica i plenitud filosòfica (ell parla de l'humanisme carnerià) hi van de bracet. També la valorà molt elogiosament des d'Ariel [Joan Triadú](#), per a qui "Per un miracle de sensibilitat, al qual només por arribar un artista magistral, Josep Carner ha posat al dia la seva prosa tantes vegades famosa", tot i que la cloenda del paràgraf és hàbilment ambigua: "Sense afany d'escandalitzar els ingenus i sentimentals repetidors de la vulgar consigna Carner, príncep dels nostres poetes, ni amb el propòsit de rebaixar l'autor, cal afirmar tot seguit que *El Ben Cofat i l'Altre* té pàgines de diàleg superiors a quasi tota la seva obra anterior en vers".

Al juliol de 1957 Ferran Soldevila, director de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, va escriure a [Josep Carner](#) a Brussel·les per demanar-li permís per representar *El Ben Cofat...* L'autor va atorgar el permís, però la censura del Règim s'hi interposà, avortant aquest primer intent. Uns anys més tard, després d'haver rebut i desestimat *Cop de vent*, l'ADB estrenà finalment *El Ben Cofat i l'Altre* al Palau de la Música Catalana de Barcelona, la nit del 6 de febrer de 1963, sota la direcció de Rafael Vidal Folch i amb un repartiment de més de trenta actors i actrius. Martí Farreras criticà a Destino que no

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre l'obra de teatre *Misterio de Quanaxhuata* de Josep Carner a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <https://lletra.uoc.edu/ca/obra/misterio-de-quanaxhuata-1943> >

s'hagués representat el proleg, tot subratllant el pes de la veu del poeta i destacant la pulcríssima qualitat literària del text, i concloent: "Como sea, la obra es de una belleza y originalidad impresionantes." A *La Vanguardia*, en una nota que avui no podem llegir sense un calfred d'indignació a l'espinada, M. Planas, havent destacat el vigor i la bellesa de l'obra, explica als seus lectors que "Carner ha compuesto su poema sobre las memoranzas de su estancia en la América hispánica que datan, probablemente, de la época de sus actividades consulares".

L'Ébouriffé serà el títol de l'edició francesa de l'obra, publicada el 1963 per Gallimard a la col·lecció 'Le Manteau d'Arlequin' i feta a partir de l'original en espanyol. La traducció, d'Émilie Noulet, esposa de Carner, i Roger Caillois, existia ja des del 1950 (Noulet comenta llavors a [Marià Manent](#) una lectura "chez nous devant des amis qui s'occupent de théâtre de la traduction du *Misterio*"), però sabem que el llibre no fou enllestit fins a l'agost de 1963, i que Émilie Noulet s'afanyà llavors a enviar vint-i-un dels primers exemplars a l'Acadèmia sueca. El procés per aconseguir aquesta edició francesa no degué ser pas fàcil, i en ell Noulet comptà amb l'ajut dels seus amics parisencs. Així, per exemple, al fons Carner de la Biblioteca de Catalunya hi ha una carta (sense data) que Roger Caillois havia enviat a l'esposa de l'autor parlant de Jacques Lemarchand, prestigiós crític teatral que treballava a Gallimard: "J'ai parlé a Lemarchand. Contrairement à ce que je pensais, il m'affirme que Gallimard n'envissagera pas de publier une piece non jouée encore. Il me dit que c'est un principe constant. Je suis consterné. | Voulez-vous que j'essaie ailleurs? Au Seuil? Chez Nagel? | Dans ce cas, il me faudrait un manuscrit. | Je ne m'attendais pas du tout à cet obstacle, que je trouve d'ailleurs pas très justifié." Però les dificultats van poder ser superades: a l'octubre de 1963 els Carner-Noulet van a París "pour le service de presse de l'*Ebouriffé*". I, a la introducció, Émilie Noulet va poder deixar escrit: "En 1939, il [J. Carner] émigra au Mexique, où son activité littéraire se poursuit. Il y acheva son grand poème [Nabí](#), inspiré par la légende de Jonas, et y écrivit un drame philosophique: le *Mystère de Quanaxhuata*, où se déroule, dans une atmosphère précortésienne, le thème de l'origine des mythes, de leur développement et de leur rôle dans l'histoire de l'humanité. C'est cette pièce que, sous le titre *L'Ebouriffé*, traduisirent en français E. Noulet et Roger Caillois, seule ?uvre de [Josep Carner](#) écrite en espagnol, en témoignage de reconnaissance envers le Mexique, qui ouvrit ses portes aux Républicains loyaux."

Bibliografia

Bibliografia

 WEB: Què hi ha a la Biblioteca de Catalunya

http://cataleg.bnc.cat/search*cat/?searchtype=t&searcharg=Misterio+de+Quanaxhuata&sortdropdown=-&searchscope=13&searchscope2=13&SORT=D

 WEB: Què hi ha a les biblioteques universitàries catalanes (CCUC)

http://ccuc.cbuc.cat/search*cat/X?SEARCH=Misterio+de+Quanaxhuata+%2F+Josep+Carner&SORT=D&searchscope=23

 WEB: Què hi ha a les biblioteques públiques

<http://argus.biblioteques.gencat.cat/iii/encore/search/C|Sel+ben+cofat+i+i+%27altre|Orighresult|U1?lang=cat&suite=pearl>

Comentaris sobre l'obra

Crítica

Si vols citar aquesta pàgina...

Actualitat literària sobre l'obra de teatre *Misterio de Quanaxhuata* de Josep Carner a LletrA, la literatura catalana a internet (Universitat Oberta de Catalunya)

< <https://lletra.uoc.edu/ca/obra/misterio-de-quanaxhuata-1943> >

 WEB: Sobre Josep Carner

Pàgina de LletrA sobre l'autor de *Misterio de Quanaxhuata*.
<https://lletra.uoc.edu/ca/autor/josep-carner/>

 WEB: Sobre Els fruits saborosos

Pàgina de LletrA sobre aquesta obra de Carner.
<https://lletra.uoc.edu/ca/obra/els-fruits-saborosos-1906/>

 WEB: Sobre Nabí

Pàgina de LletrA sobre aquesta obra de Carner.
<https://lletra.uoc.edu/ca/obra/nabi-1941/>

 WEB: Josep Carner, un segle de cultura catalana

Pàgina sobre l'escriptor a l'espai "Catalunya des dels tròpics. Les lletres catalanes de l'exili a Mèxic".
<http://www.uoc.edu/lletra/exili/cat/noms/jcarner/index.html>

 WEB: Estudi sobre el Misterio de Quanaxhuata

Referència bibliogràfica a l'article de Marina Gustà sobre aquesta obra.
<http://www.cervantesvirtual.com/porta/Exilio/bibliografia3.shtml#Actas>

Diversos

 WEB: "Los poetas catalanes ante el bilingüismo"

Assaig de Carles Duarte llegit al IV Catalan Symposium de la Fundació Paulí Bellet (novembre del 1994).
<http://carlosmorales-eltorodebarro.blogspot.com/2007/06/los-poetas-catalanes-ante-el-bilingismo.html>

 PDF: Estrena a Barcelona de *El ben cofat i l'altre*

Ressenya de la representació d'aquest poema per part de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona al Palau de la Música Catalana. A *La Vanguardia Española* (08/02/63).
<http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/1963/02/08/pagina-27/33532328/pdf.html>

 WEB: Guanajuato, originàriament anomenat Quanaxhuata

Pàgina oficial amb informació sobre els orígens d'aquest estat mexicà.
<http://www.gtoexperience.mx/es/destinos/guanajuato>
